

LUNDS UNIVERSITET

Urfolkighet? Om strategisk essentialism och samisk mobilisering i tidningen Samefolket

Kandidatuppsats PPE

Författare: Adam Ståhl

Handledare: Martin Hall

Lunds universitet

Statsvetenskapliga institutionen

Kurs: STVK03

VT 2022

Abstract:

The essay explores how the Sámi newspaper Samefolket in Sweden self-constitutes the global collective known as indigenous peoples, through a post-structuralist lens. It starts from the observation that the Swedish government primarily grants the Sámi its group rights as a minority and as reindeer herders, rather than as an indigenous population. Furthermore, when Sami activists in the early 1970s allied themselves with the emerging indigenous peoples movement, they were not immediately welcomed. Rather, they were viewed with some suspicion by the other delegates, members of groups which had all been invaded by western colonial powers. Through the framework of Laclau and Mouffe's discourse theory, it finds that Samefolket draws on both formal and substantial formulations of the term indigenous, and mobilises discourses of environment, spiritualism, and authenticity to constitute indigeneity. At the same time the reporting subordinates several possible positions, not least the identities worker, entrepreneur, climate activist, and woman. I argue that this can be conceptualised as a process of strategic essentialism, whereby internal differences are downplayed temporarily to put forward united political demands. In the case of the Samí these constitute primarily expanded self-determination and rights to traditional land and water, but also environmental and agricultural policies.

Key words: Sámi politics, indigeneity, discourse theory, Swedish minority politics, indigenous peoples

Antal ord: 7556

Innehållsförteckning:

Abstract:	2
Innehållsförteckning:	3
Förkortningar	4
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	6
1.1.1 Samerna och Sverige:	6
1.1.2 Internationalism mellan urfolk:	8
1.1.3 Urfolksrätten och samerna:	8
1.2 Syfte och frågeställning	9
1.3 Tidigare forskning	10
2. Teori	11
2.1 Diskursteori	11
2.2 Urfolk	13
3. Metod och material	15
3.1 Diskursanalys:	15
3.2 Tidningen Samefolket	16
4. Analys	18
5. Diskussion	23
6. Referenser	26
Primärkällor:	26
Sekundärkällor:	27

Förkortningar

FN - Förenta Nationerna

ILO - Internationella arbetsorganisationen

UNDRIP - Förenta Nationernas Deklaration om Urfolkens Rättigheter

UNDHR - Förenta Nationernas Deklaration om de Mänskliga Rättigheterna

WCIP - World Council of Indigenous Peoples

NGO - Icke-statlig organisation

1. Inledning

“Everything that self-defines or eludes the power-assisted definition is subversive.” (Bauman i Mörkenstam, 2002)

“The settler and the native are old acquaintances. In fact, the settler is right when he speaks of knowing ‘them’ well. For it is the settler who has brought the native into existence and who perpetuates his existence.” (Fanon, 2001, 28)

I sina kanaler slår de samiska intresseorganisationerna ofta och envetet fast att samerna är ett urfolk. Detta erkänner Sverige sedan 2010 i grundlagen, men i praktiken tilldelas samerna inga av de centrala rättigheter som den internationella urfolksrätten förordar: rätten till land och vatten och rätten till självbestämmande. Dessa rättigheter finns inskrivna i 1989 års konvention om ursprungsfolk och stamfolk, ett dokument som är juridiskt bindande och även känt som ILO C169. Sverige har med hänvisning till pågående utredningar om samernas äganderätt till mark och vatten inte ratificerat konventionen, trots upprepade kritik från FN och trots att man därtill var med och författade konventionen. Denna uppsats behandlar den samiska användningen av begreppet urfolk, och dess implikationer, utifrån ett diskursteoretiskt perspektiv.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Samerna och Sverige:

Samerna är en folkgrupp som traditionellt sett bebor stora delar av nordkalotten, från centrala Norge till Kolahalvön i dagens Ryssland, i ett område de benämner Sápmi. Under stora delar av sin historia levde de som nomader, och rörde sig upp på de skandinaviska fjällen under vintrarna och ner i skogarna och ut till kusten under somrarna. De jagade, fiskade och ägnade sig inte minst åt renhållning, en aktivitet som kan spåras tillbaka nästan tvåtusen år (Hall, 2020, 125). Renhållningen utvecklades från, och samexisterade i viss mån med, en utbredd vildrensjakt. De hade inget tydligt definierat territorium men rörde sig heller inte planlöst, utan förflyttade sig i enlighet med tillgängliga betesmarker enligt relativt bestämda mönster. Som en samisk renägare, citerad i Banerjee & Smith (2020, 267) sa till etnografen Robert Paine: "Berätta för dem att vi inte bara vandrar omkring". De handlade regelbundet med jordbrukarsamhällen längst med kusten och blev beskattade av birkarlarna, en grupp handelsmän av okänt ursprung, men kontakten verkar inte ha präglats av konflikt eller illvilja (Bergman & Edlund, 2016). Lite är känt om det tidiga samiska samhällets politiska organisation, men det mesta pekar på att samerna levde utspridda och i ganska små grupper, i jaktlag om tio familjer (Eriksson, 2002, 242). Enskilda samefamiljer levde och verkade på särskilda stycken mark.

Under 1500-talet började saker däremot att förändras. I takt med att den svenska staten centraliserades allt mer under Gustav Vasas styre införde kronan direktbeskattning mot samerna. Den nya protestantiska statskyrkan fick även i uppdrag att kristna nomadfolket i norr, och inledde således ett intensivt missionsarbete, där den traditionella religionsutövningen förbjöds och de samiska ritualtrummorna brändes. Det finns belägg för att visst motstånd gjordes, till exempel brann (eller brändes) kapellet i Nabreluokta längst Luleälven ner bara något år efter att det byggts färdigt (Areskoug, 2016). Lindmark (2013) återger även hur den samiske länsmannen Olof Sjulsson från Lycksele använde skrivspråket han lärt sig i de koloniala skolorna för att göra lågintensivt motstånd, då han i ett brev till kungen argumenterade för att ritualtrumman i själva verket var ett navigationsinstrument som behövdes i rennäringen.

Under 1700-talet började centralmakten i Stockholm bedriva en alltmer kolonial politik. I enlighet med parallelteorin, vilken utgick från att rennäring och jordbruk kunde samexistera, uppläts stora stycken mark i samernas traditionella områden till nybyggare. I samband med de skandinaviska nationalstaterna flyttade fram sina positioner genomfördes även en uppstyckning av de traditionellt samiska territorierna mellan kungarikena Sverige (som då inkluderade Finland) och Norge-Danmark. De nya gränserna mellan kungarikena definierades i Strömstadsöverenskommelsen år 1751. Fram till dess hade det inte existerat några egentliga gränser i norra skandinavien. I ett tillägg till gränsöverenskommelsen som kommit att kallas "Lappkodicillen" specificerades samernas rättigheter i förhållande till de nya gränserna, på ett sätt som i relativt hög utsträckning överensstämde med förkolonial praxis. Ungefär samtidigt introducerades den officiella nedre gränsen för de så kallade "Lappmarkerna".

Den svenska statens politik under 1800-talet och det tidiga 1900-talet innebar enorma förändringar och påfrestningar för det samiska samhället. Konflikter mellan de skandinaviska länderna ledde till att gränser stängdes, och samernas traditionella flyttvägar blev därför avhuggna. Samtidigt pågick en genomgående förändring av Sveriges juridiska praxis, som innebar att de marker som samerna betalt skatt för i århundraden inte längre ansågs tillhöra dem (Lundmark, 2006). Lantto & Mörkenstam (2016, 48) menar att detta var ett resultat av ett framväxande rastänk, där samernas nomadiska användning av jorden sågs som primitiv och underlägsen. Detta rastänk innebar även att samer utsattes för förnedrande skullmätningar och liknande procedurer inom den rasbiologiska forskningen. Runt sekelskiftet introducerades den så kallade "lapp skall vara lapp"- doktrinen, som innebar att samer någonstans fick välja mellan att vara nomader, och syssla enbart med den traditionella rennäringen, eller bli bofasta, och helt assimileras in i det svenska folkhemmet. Mörkenstam (1999) menar att detta sätt att definiera samerna, som ett renskötande nomadfolk, fått stora konsekvenser för den svenska statens senare minoritetspolitik, där de specialrättigheter som finns i hög utsträckning utformats endast för den del av den samiska befolkningen som bedriver rennäring, en grupp som enligt vissa uppskattningar (som självfallet inte är oproblematiska i sig) utgör ungefär 10% av den totala samiska befolkningen.

1.1.2 Internationalism mellan urfolk:

Under 1960 och 1970-talen växte en internationell rörelse för självidentifierande urfolk fram. Kontakter mellan ledare för samerna, nordamerikanska urinvånare, australienska aboriginer, och nya zeeländska maorier under det tidiga 70-talet ledde till bildandet av WCIP, den första internationella organisationen för urfolk (Wilmer, 1993, 3). Detta var inte en självklarhet. Som Morgan påpekar: "Insofar as indigenoussness is commonly associated with locality, powerlessness, and marginalization, the global indigenous movement represents something of a paradoxical actor." (2007, 276). Men genom regelbundna kontakter och, inte oviktigt, ökad representation inom FN, blev NGOs för urfolk en etablerad del av den globala politiska världen. FN blev även den arena där rörelsen gjorde sin röst hörd och genom vilken nya medlemmar regelbundet rekryteras (Morgan, 2007, 277).

Samernas inkludering i dessa sammanhang var till en början omstridd. Till skillnad från till exempel maorierna och ursprungsinvånare i Nordamerika hade samerna inte blivit invaderade av en kolonialmakt i någon traditionell mening, då svenskar, norrmän och finnar även de hade bebott skandinavien i mycket lång tid. Därtill tycktes samerna alltför "europeiska" för att kunna räknas till de andra ursprungsbefolkningarna (Merlan, 2009, 308). Deras aktiva och framstående roll i WCIP bidrog dock till att förändra denna bild, och samerna blev under det sena 1970- och tidiga 1980-talet ett internationellt erkänt urfolk (Oksanen, 2020, 1148). Även den stora Alta-konflikten i Norge bidrog till denna utveckling, då unga samer inför hela världens ögon motsatte sig utbyggnaden av Altaälven i nordnorge genom både hungerstrejk och civil olydnad (Wilmer, 1993, 11 - 12). Samer i såväl Norge som Sverige hade bedrivit en etnopolitisk kamp redan under tidigt 1900-tal, men svårigheter i att bilda en nationell organisation gjorde att mobiliseringen avstannade (Lantto, 2000).

1.1.3 Urfolksrätten och samerna:

Urfolksrätten är en del av såväl internationell som nationell rätt. Den är nära knuten till de mänskliga rättigheterna och anses juridiskt ingå i dessa. Detta innebär enligt FN att urfolksrätten inte kan tolkas i strid med de mänskliga rättigheterna, utan bara är en specificering av dessa i förhållande till urfolk. Utvecklingen av urfolksrätten har skett i etapper. År 1989 antogs ILO C169, konventionen om ursprungsfolk och stamfolk. I denna fastslås att urfolk och stamfolk bland annat har rätt till de territorier de traditionellt bebor och använder, långtgående självbestämmande i frågor som rör dem, och till att leva i enlighet med

sina traditionella seder och bruk. När den ratificerats är konventionen juridiskt bindande. Sverige har, som nämnts ovan, inte ratificerat konventionen, med hänvisning till pågående utredningar om samernas rätt till mark och vatten. Samernas särställning som urfolk i Sverige har dock tidigare bekräftats av riksdagen, i samband med att samepropositionen antogs år 1977 (Sameradion, 2015). År 2008 skrev Sverige under UNDRIP, som erkänner liknande rättigheter som de som stadgas i ILO C169, men inte är juridiskt bindande så länge den inte skrivs in nationell lag. År 1999 beslutade Riksdagen att Sverige skulle anslutas till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Riksdagen fattade också beslut om en minoritetspolitik och ett erkännande av fem nationella minoriteter och deras språk. Samerna var ett av dessa, de andra var judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar. Sametinget har uttryckt en oro att begreppet nationell minoritet används för att undvika de juridiska krav urfolksstatus medför (Sametinget, 2020). Nilsson (2020) menar att den internationella urfolksrätten inte är förenlig med den relationella syn på självbestämmande som till exempel samerna strävar efter, men att det största problemet är att stater i praktiken inte lever upp till sina åtaganden

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka hur den samiska diskursen om urfolk konstituerar denna grupp globalt och dess anspråk på politiska rättigheter. Detta är intressant eftersom det knyter an till en pågående antropologisk debatt om begreppet urfolk och dess syfte och funktion, vilket även är av betydelse i politisk teori. Det är viktigt att titta på hur de som identifierar sig som urfolk själva använder sig av begreppet för att analysera vilken politisk funktion begreppet fyller. Därutöver är det särskilt intressant att titta på hur samerna positionerar sig i förhållande till och genom den globala urfolksrörelsen, inte minst utifrån det faktum att deras deltagande tidigt ifrågasattes.

Uppsatsens frågeställning är: *Genom vilka diskurser konstitueras subjektpositionen urfolk i tidningen Samefolkets rapportering, och vilken politisk funktion fyller begreppet?*

1.3 Tidigare forskning

Flera större statsvetenskapliga arbeten om samisk identitet och politisk organisering har tidigare genomförts. Mörkenstam (1999) belyser till exempel att politiska beslut om minoritetsrättigheter formas av hur minoritetsgrupper konstitueras av den offentliga diskursen, och att den svenska statens definition av "Samen" på ett grundläggande plan format den svenska minoritetspolitiken. Då "Samen" i hög utsträckning reducerats till "renägare", har de specialrättigheter som tilldelats samerna oftast begränsats till den renägande delen av folkgruppen. Därmed har majoriteten av självidentifierande samer uteslutits från några som helst särskilda rättigheter. Lantto (2000) har studerat den samiska etnopolitiska mobiliseringen i Sverige under första halvan av 1900-talet. Där belyses hur rätten till jord och särskild representation i riksdagen blev centrala för det tidiga 1900-talets samiska aktivism. Även försök att skapa en värdegemenskap för motverka de splittrande tendenser som uppdelningen mellan renägande och icke-renägande samer var en viktig beståndsdel (2000, 58 - 62). Eriksson (1997) analyserar och utvärderar samiskt nationsbyggande och identitetsformationer utifrån ett Machiavelliskt perspektiv. Fokus ligger här på hur man motverkat de splittrande tendenser som uppdelningen av Sápmi skapat och fortsätter skapa. Eriksson (2002) gör även en konstruktivistisk analys av begreppet Sápmi, och menar att Sápmi som ett kulturellt och geografiskt sammanhängande territorium är en relativt sentida konstruktion. Oksanen (2020) intresserar sig för samisk nationalism, men utifrån ett sociologiskt perspektiv. Analysen baseras på de två koncepten urfolksnationalism (indigenous nationalism) och post-suveränitet, som används för att förstå hur samer lyckas utmana nationalstatens legitimitet.

Ekenberg (2000) ligger närmast mina ambitioner i denna text, och utforskar relationen mellan urfolk (indigenous peoples) och makt, utifrån en analys av samernas situation och identitet. Ekenberg menar att begreppet urfolk står i definitionsmässig konflikt med begreppet folk, som i internationell rätt ger rätt till ett betydligt mycket mer långtgående självbestämmande. Denna analys tar jag med mig in i processen, men min ambition är något annorlunda, då jag vill sätta fokus på hur samerna själva använder sig av begreppet urfolk för att situera sig i en internationell kontext och vilka politiska krav detta anses möjliggöra. Även Nilsson (2021) är också inne på ett liknande spår, och analyserar samiskt självbestämmande och självkonstituering utifrån traditionella samiska koncept som *bearkadidh* och *dajve*. Detta är ett mycket välbehövligt och intressant arbete på området, inte minst på grund utav det

samiska perspektivet som kompletterar den existerande statsvetenskapliga teoribildningen. Det skiljer sig dock från min ambition då jag vill analysera samernas försök till självkonstituering som urfolk, snarare än som samer. Därutöver använder sig Nilsson av idéanalytisk metod, snarare än en diskursanalytisk, som jag menar är mer lämplig för att studera identitetskonstruktioner.

2. Teori

2.1 Diskursteori

I *Hegemony and Socialist Strategy* (2001) utvecklar Ernesto Laclau och Chantal Mouffe en radikal dekonstruktiv modell för att analysera den sociala världen. Denna modell, som här benämns diskursteori, utgår från att sociala grupper, identiteter, och fenomen måste förstås som diskursivt konstituerade. Med detta menas att de utgörs av symboler och tecken som bara kan förstås i relation till andra symboler och tecken, och som samtidigt aldrig kan återge en yttre verklighet neutralt.

Laclau och Mouffe beskriver själva diskursteorin som postmarxistisk. Detta eftersom de bygger sin teori genom kritisk interaktion med den marxistiska traditionen, från Karl Kautsky och Rosa Luxemburg till Antonio Gramsci (Laclau & Mouffe, 2001, 4). De vänder sig framförallt mot två komponenter av den marxistiska teoribildningen, nämligen dess ekonomiska determinism och dess fokus på klass. För det första menar Laclau och Mouffe att marxisterna har underskattat politikens roll i att förändra samhället genom att reducera alla samhällsfenomen till ekonomi. Detta har lett till en ideologisk kris, då marxismen inte kunnat förklara varför arbetarklassen från slutet av 1800-talet blivit alltmer fragmenterad snarare än enad. Denna kris leder till att marxistiska teoretiker börjar inkorporera idéer om politik och idéer som en autonom kraft i det marxistiska ramverket, med Luxemburgs tankar om spontanitet, Gramscis om hegemoni, och Sorels om mytbildning som huvudsakliga exempel. Den gradvisa förskjutningen mot alltmer flexibla modeller och förklaringar till varför arbetarklassens stora revolution ännu inte ägt rum ser Laclau och Mouffe som ett tecken på att marxismen nått vägs ände (Laclau & Mouffe, 2001, 1). Detta leder till deras ifrågasättande av klassbegreppets centralitet. I dialog med Luxemburgs tankar om spontanitet kommer de fram till att organisering runt identiteten klass är kontingent. Enligt dem är nämligen

gruppformationer som klass är ett resultat av politisk agitation snarare än ekonomi, och därför är klassmedvetenhet inte en oundviklig konsekvens av ekonomins lagar. Som Laclau och Mouffe formulerar det: *“Class ‘interests’ are not given to politics and ideology by the economy. They arise within the political practice, and they are determined as an effect of definite modes of political practice. Political practice does not recognize class interests and then represent them: it constitutes the interests which it represents”* (2001, 120). De omvärderar politikens roll och vänder sig mot resonemanget att ekonomiska relationer skapar politiken och dess konfliktlinjer.

Istället menar de att identiteter är kontingenta och delvisa, och ständigt omformuleras och är föremål för diskursiv kamp. Diskurser innefattar för Laclau och Mouffe alla sociala praktiker och relationer, snarare än bara traditionell text. Därför kan den diskursanalytiska metoden (vars exakta beståndsdelar behandlas längre ner) appliceras på alla delar av den sociala verkligheten.

Laclau och Mouffes diskursteori räknas ofta till den poststrukturalistiska traditionen, som de ingår i tillsammans med tänkare som Jacques Derrida, Michel Foucault, Gilles Deleuze och Judith Butler. Gemensamt för dessa tänkare är en kritik mot strukturalismen, en lingvistisk skola vars utgångspunkt är att tecken, eller *signifikanter*, inte får sin mening i förhållande till någon yttre verklighet, utan bara i hur de skiljer sig från andra tecken. Poststrukturalisterna invänder mot strukturalismens statiska syn på mening, och påpekar istället att strukturen ständigt utsätts för prövningar, som gör att signifikanternas inbördes förhållande förändras över tid (Jørgensen & Philips, 2002, 25). Politiska kamper och maktförhållanden i samhället formar mening och kunskap. Denna konstanta fluxus, som innebär att begrepp varken har en stabil relation till den yttre världen eller till andra begrepp, har lett till att poststrukturalismen ofta kritiserats från såväl positivistiskt som marxistiskt håll, då den anklagas för att leda till radikal relativism. Denna anklagelse vänder sig Laclau och Mouffe emot. I ett ofta citerat exempel påpekar de att stenar, som materiella föremål, existerar utanför diskursen, men att de bara får en mening inom den, när de förstås som projektiler eller konstverk (Laclau & Mouffe, 2001, 108).

2.2 Urfolk

Begreppet urfolk är komplext och omdebatterat. I sin enklaste form betyder dess engelska motsvarighet, *indigenous peoples*, “folket som var där först” eller, med ett föråldrat och kolonialt laddat begrepp, “infödingar”. Detta är dock helt otillräckligt för att förstå de sätt som begreppet faktiskt används. ILO C169 definierar urfolk som:

“peoples in independent countries who are regarded as indigenous on account of their descent from the populations which inhabited the country, or a geographical region to which the country belongs, at the time of conquest or colonisation or the establishment of present state boundaries and who, irrespective of their legal status, retain some or all of their own social, economic, cultural and political institutions.”

I konventionen läggs även stor vikt vid självidentifikation, alltså, att som grupp själv identifiera sig som urfolk. I FNs deklaration om urfolkens rättigheter (UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2007) finns ingen definition.

ILOs definition är inte bara väldigt lång, utan verkar ändå inte fånga alla nyanser som vanligtvis associeras med begreppet. Merlan (2009) utforskar begreppen *indigenous* och *indigeneity*, (vilka här översätts som urfolk och “urfolkighet”) och presenterar två olika kategorier av definitioner, en relationell och en baserad på kriterier. Den relationella kategorin utgår från att ett urfolk är en grupp med en viss relation till nationalstaten, som till exempel att gruppen bebodde territorium som staten sedan invaderade och tog över. Den andra handlar istället om de egenskaper som en viss grupp har, till exempel en viss relation till naturen och ett särskilt kollektivt levnadssätt.

Från antropologiskt håll har det kommit en hel del kritik mot begreppen. Inte minst Kuper (2003) gör en kraftfull attack mot urfolksbegreppet, som han menar inte är något annat än en omskrivning av ordet primitiv. Kuper argumenterar vidare att de som benämns urfolk ofta har mer kulturellt gemensamt med sina grannar i majoritetssamhället än med andra urfolk, och att begreppet omgärdas av en romantiserad nationalism där urfolkens kultur kan räddas om de bara skyddas från extern inblandning (2003, 390). Denna “urfolksnationalism”, där etnicitet och rätten till land vävs samman, går enligt Kuper att jämföra med högerextrem etnonationalism av typen “Blood and Soil”. Barcham (2002) pekar, i en mer blygsam kritik,

på hur urfolkighet ofta har förknippats med autenticitet. Detta har fått följden att urfolk delas in i hierarkiska statusrelationer, där de mer traditionella har företräde framför de som i olika utsträckning anpassat sig eller tvångsanpassats till majoritetssamhället.

Barnard (2006) delar Kupers invändningar mot begreppen som antropologiska beskrivningar av vissa folkgrupper, men menar att de har en politisk och laglig betydelse som trots allt gör begreppen viktiga, inte minst då grupper själva identifierar sig med begreppen. Han påpekar vidare att det föreligger en rent metodologisk konflikt mellan Kuper och urfolksrörelsen. Enligt Barnard menar Kuper att konceptet är oanvändbart då det enligt den konventionella förståelsen skulle kunna inkludera till exempel engelsmän i England, men inte Maasai-folket i Kenya och Tanzania. Urfolksrörelsen å andra sidan menar att man i så fall får ändra och precisera definitionen (2006, 9). Kenrick (2006, 19) belyser att den själv-essentialism som begreppet *indigenous* i någon mån utgör kan vara den enda diskurs som är tillgänglig för förtryckta grupper i mötet med koloniserare. På samma sätt påtalar Borshay Lee (2006) (och många urfolksaktivister med honom) att begreppet bör ses som en *strategisk essentialism*, ett begrepp hämtat från Gayatri Spivak. Med detta menas att grupper kortvarigt och i specifika kontexter agerar utifrån essentialistiska idéer för att visa upp en enad politisk front och ställa krav på nödvändiga reformer.

Slutligen lyfter såväl Beach (2013) som Clifford (2001) att identiteter i någon mån är varken "konstruerade" eller "verkliga", eller snarare både och. Istället är de, i Cliffords ord, *artikulerade*, en sammankoppling av organiska och oorganiska komponenter som vid en annan tidpunkt kan separeras och sammankopplas på nytt (Ibid., 2001, 477 - 478). Begreppet är hämtat via Stuart Hall från Gramsci, och återkommer även i Laclau och Mouffe.

3. Metod och material

3.1 Diskursanalys:

Laclau och Mouffe ger inte läsaren några uttryckliga instruktioner för hur en diskursanalys enligt diskursteorin ska genomföras. Därför finns det två olika tillvägagångssätt tillgängliga för forskaren som trots detta vill använda sig av teorin. Det första är att sammanblanda diskursteorins analysbegrepp med metoder från andra diskursanalytiska inriktningar. Inte minst har metoder från Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, en betydligt mer metodologiskt genomarbetad gren av diskursanalysen, använts i tidigare forskning, och då kompletterats med diskursteorins begrepp (Jørgensen & Philips, 2002, 24). Den andra metoden utgår helt från de centrala begrepp som Laclau och Mouffe använder sig av i sina texter. Faircloughs lingvistiskt inriktade metod kräver dock ett väldigt djupt engagemang med varje text, varför de flesta studierna oftast bara analyserar ett fåtal texter (Ibid., 147).

Centrala analysbegrepp för diskursteorin är diskurser, artikulation, flytande signifikanter, hegemonisk intervention, och ekvivalenskedjor (Bergström & Ekström, 2018, 265). En diskurs är att eliminera alternativa betydelser, att göra *element* till *moment*, för att använda Laclau och Mouffes språkbruk (Jørgensen & Philips, 2002b, 4). Detta innebär att stänga ett tecken. En artikulation är att modifiera ett begrepps betydelse genom att ställa det i relation till ett annat begrepp. Flytande signifikanter är tecken som är särskilt öppna eller mottagliga för begreppsliga strider, till exempel signifikanten "frihet". Hegemonisk intervention är ett begrepp hämtat från Antonio Gramsci men vidareutvecklat av Laclau & Mouffe, och refererar till en process genom vilken en viss diskurs eller betydelse rör sig från den politiska världen till "objektivitet", vilket förstås som en sedimentering av diskursen. Då uppstår en hegemoni. Ekvivalenskedjor är en uppsättning tecken som tillsammans fixeras till en *nodalpunkt* i diskursen, till exempel är kan ekvivalenskedjan "styrka", "förnuft", och "fotboll" samlas i begreppet "man" i en vanligt förekommande könad diskurs (Jørgensen & Philips, 2002, 43). Laclau och Mouffe använder sig även av begreppet subjektspositioner, vilka är de olika identiteter som individen kan anta i förhållande till rådande diskurser.

Analysen är uppbyggd på följande sätt: genom en djupläsning av artikelmaterialen identifieras de ekvivalenskedjor och diskurser som ger mening åt subjektspositionen "urfolk". Dessa

hittas genom att undersöka användning av metaforer, adjektiv, tempus, ordval, bildspråk, och andra språkliga/symboliska komponenter. Dessa tolkas därefter utifrån den teoribildning om urfolksbegreppet som beskrivits ovan, med fokus på de politiska implikationer olika begrepp i ekvivalenskedjan bidrar till. Spänningar och motsägelser inom materialet är av särskilt intresse.

Inom den socialkonstruktivistiska metodlitteraturen är det vanligt att referera till en reflexivitetens problematik, som uppstår av att forskaren i egenskap av forskare själv konstruerar de diskurser som hen vill studera. Genom att placera en rad olika texter (brett tolkat) i en gemensam kontext ges dessa en identitet som på många sätt är konstruerad (Bergström & Boréus, 2018, 293). Därför är det av särskild vikt att verka i god forskningssed utifrån ett transparent angreppssätt, genom att till exempel korrekt återge citat och placera dem i en kontext som speglar texten som helhet. Därefter bör tolkande resonemang föras på ett detaljerat och utförligt sätt, för att på så sätt rättfärdiga de tolkningar som görs. Utöver detta är det viktigt att vara medveten om att forskaren alltid bidrar till diskursen genom sitt arbete, och därmed aldrig endast kan återge den neutralt. Som Fairclough belyser måste diskursanalytikern ha en kritisk språkmedvetenhet för att inte själv reproducera hegemoniska diskurser och sociala maktstrukturer (Jørgensen & Philips, 2002, 88). I detta fall är det således relevant, och av yttersta vikt, att påpeka att varken urfolk i allmänhet och samerna specifikt har en särskilt långtgående diskursiv makt, utan snarare definieras och kontrolleras av nationalstaten i hög utsträckning.

3.2 Tidningen Samefolket

Artikeln kommer att utgå från material ur tidningen Samefolkets arkiv. Samefolket ägs av en stiftelse vars huvudmän är de samiska intresseorganisationerna Same Ätnam och Svenska Samernas Riksförbund. Tidningen är den enda svenskspråkiga samiska tidningen och beskriver sig som en av världens äldsta urfolkstidningar, med rötter tillbaka till 1904. Den är även den äldsta nu existerande samiska tidningen. Den utkommer i dagsläget i sju nummer per år. Tidningen har som syfte att “vara ett förbindelseorgan mellan olika samiska grupper, sprida kännedom om samiska förhållanden till samhällsorganisationer och allmänhet, vara ett diskussionsforum, införa artiklar på samiska och tjäna som utbildning och undervisning på olika nivåer” (Samefolket, 2022b).

Valet av material har sin grund i en rad faktorer. Då tidningen drivs av de två största av de samiska intresseorganisationerna i Sverige är den en kanal genom vilken den samiska rörelsen både bedriver sitt påverkansarbete och formulerar sin agenda. Givetvis innebär detta inte att dess texter på något sätt kan representera samerna i sin helhet, men den utgör ett nödvändigt material för att studera den samiska politiken och kampen. Då tidningen själv-identifierar som en urfolkstidning är den dessutom redan från början situerad i en internationell politisk kontext, oavsett innehåll.

Det som behandlas är text och bildsättning i artiklar om icke-samiska urfolk i tidningen Samefolket mellan 2017 och 2022. Dessa förekommer framförallt i det återkommande avsnittet "Omvärlden", som i regel alltid består av reportage om urfolk i andra delar av världen. I de sjutton artiklar som faller inom detta tidsspann behandlas urfolk från Tchad, Guatemala, Sibirien, Mellanöstern, Brasilien m.fl. . Artiklarna är relevanta för en undersökning om urfolksbegreppet som politiskt verktyg då de visar hur samernas organisationer, genom att beskriva den internationella kontexten, självkonstituerar gruppen urfolk och dess intressen. Utöver artiklarna i avsnittet "Omvärlden" analyseras även de fem artiklar ur andra avsnitt av tidningen som också behandlar icke-samiska urfolk. Dessa kommer ur avsnitten Sápmi runt, Profilen, Renskötsel, och Mötesplats.

Det tidsmässiga urvalet är inte minst ett praktiskt avvägande, då endast dessa fem årgångar i dagsläget finns tillgängliga i digital och sökbar form. Givetvis hade det varit önskvärt att kunna göra en än mer omfattande djupdykning i det unika materialet, men på grund av studiens relativt begränsade omfång är detta inte möjligt, utan får utgöra en ambition till framtida studier. Nilsson (2021) använder i sin avhandling hela arkivet på ett mycket fruktbart sätt, men med ett annorlunda syfte.

En vidare konsekvens av det något begränsade omfånget blir att en stor del av artiklarna är skrivna av samma journalist. Detta är inte oväntat, givet att Samefolket trots allt är en relativt liten tidning, som skriver för en ganska liten publik. Samtidigt kan det tyckas problematiskt att utgå från att det smala urvalet på något sätt "representerar" den bredare samiska diskursen om urfolk och urfolkighet. Som svar på detta bör det framföras att krav på representativitet inte är förenliga med det diskursanalytiska angreppssättet, då detta skulle förutsätta att det finns en korrekt och enhetlig samisk diskurs ute i världen som går att representera. Istället

måste urvalet av texter motiveras på ett betydligt mer blygsamt och reflekterande sätt, där tillkortakommanden och delvishet erkänns.

4. Analys

I texterna i Samefolket förekommer en rad återkommande porträtteringar och diskurser som konstituerar och privilegierar subjektspositionen urfolk. Dessa passar på olika sätt in i de kategorier av definitioner som presenterats ovan, samtidigt som de också expanderar dem. Samtidigt finns även spänningar inom materialet, och subjektspositionen urfolk är inte helt stabiliserad eller självklar.

I materialet är ett av de mest framträdande dragen att en miljödiskurs mobiliseras för att aktivera subjektspositionen urfolken. Flera artiklar innehåller intervjuer med och beskrivningar av personer som beskrivs som miljö- eller klimatkämpar, en subjektsposition i sin egen rätt. Genom en artikulation länkas dock begreppen markrättigheter och miljö, vilket leder till att miljöpolitik i sig förstås som en urfolksfråga. På flera ställen beskrivs urfolk som att ha ett särskilt “behov av mark och vatten” (No. 3, 2017, 18), och besitta kunskap om “hur man lever i harmoni med naturen” (No. 1, 2021, 26). De är hotade av klimatförändringar och gruvexploateringar (No. 3, 2017, 18), och har en “andlighet” och ett “ansvar för marken” kopplad till “land och vatten” (No. 3, 2020, 40). På ett liknande sätt beskrivs det hur “hälsa och välmående (för urfolk *författarens anm.*)... står i relation till marken, naturen och vattnet.” (Ibid., 39). Kuper (2003) argumenterar för att urfolksaktivister själva använder sig av en (inverterad) kolonial diskurs där ekvivalenskedjan urfolk - natur - primitiv ställs i motsats till Väst - kultur - civilisation. Denna analys delar jag inte, även om jag uppskattar problematiken i att försöka reducera folkgrupper till “naturfolk”. Istället menar jag att urfolk som till exempel samerna försöker bryta ner den koloniala dikotomin mellan natur och kultur. Detta blir tydligt i hur samer själva gärna använder begreppet “kulturlandskap” för att beskriva området Sápmi, snarare än begreppet vildmark (Samefolket, No. 7, 2020, 4).

Tanken att urfolk har en mer omtänksam syn på djur och natur än andra folk återkommer i artikeln “Urfolk i likhet och olikhet” (No. 2, 2017, 29). Där uttrycks det att “respekten för björnen återkommer på många håll” på ett sätt som är “gemensam(t) över urfolksgränser”. Samtidigt kan denna “respekt” kontrasteras med att “rovdjurstryck” och “vind och vattenkraft” beskrivs som ett hot som urfolk runt om i världen brottas med (No. 3, 2017, 18).

Detta innebär en begreppslig konflikt, då den dominanta ekvivalensen urfolk - miljökampar ställs mot urfolk - "krav på rovdjursjakt och motstånd mot förnybar energi". Resultatet blir att en lucka bildas i den sedimenterade bilden av urfolk. Detta går att tolka på flera sätt. För de renskötande samerna är relationen till rovdjur ofta komplex, inte minst eftersom varg och björn utgör ett rent ekonomiskt hot mot deras näringsverksamhet, samtidigt som rovdjuren utgör en del av den natur som samerna i hög utsträckning vill skydda. På samma sätt innebär utbyggnaden av vind och vattenkraft på traditionella renbetesområden och i viktiga fiskevatten att samernas möjligheter att utnyttja och leva av markerna på sitt sätt påverkas negativt.

Subjektpositionen urfolk aktualiseras även av en autenticitetsdiskurs. Till exempel beskrivs hur "urfolken i Sibirien länge levde sina traditionella liv alldeles oavsett vad som hände i Moskva" (No. 2, 2017, 29). Detta menar jag att ansluter till en ganska utpräglat kolonial diskurs, som förnekar urfolkens självständiga utveckling. Kontrasten som bildas genom ordvalet "alldeles oavsett" placerar urfolken i Sibirien utanför historien, i en orörlighet där ingenting förändras, till skillnad från "i Moskva". Det kan jämföras med den "Borealism" som Hall (2020, 143) påtalar i Sveriges relation till samerna under tidigt 1900-tal, där samiskhet sågs som en romantisk relik från en svunnen tid, mystiskt undandömd från civilisationen. Dock finns där också ett erkännande av agens, då tonen indikerar en oräddhet och trotsighet i relationen till den ryska centralmakten. I artikeln "Plagget som blev politik" skildras en grupp mayakvinnors kamp för att "skydda sina och sina förfäders hantverkskunskap i lag" (Samefolket, No. 1, 2017, 15). De arbetar som vävare av traditionella textilier, *huipiles*, och försöker genom organisationen *Afedes* få till stånd ett upphovsrättsligt skydd av dessa, i egenskap av urfolk. Även om kopplingen till urfolksfrågor är tydlig, är detta inte den enda tänkbara subjektpositionen. Eftersom problemformuleringen i viss utsträckning handlar om att det kostar mer att tillverka textilierna på traditionellt sätt än vad det kostar att köpa dem, kan det tolkas som en arbetarfråga: löner och arbetsvillkor för väverskorna är för dåliga. Denna tolkning ges visst stöd i artikeln: "Enligt *Aspuac* är det många väverskor som med tiden får problem med synen och lungorna, på grund av att de arbetar sittandes under långa pass." (Ibid., 17). Men med hjälp av en autenticitets- och konstdiskurs blir urfolksperspektivet det dominanta. Det beskrivs till exempel hur textilierna "tillsammans skapar .. små museer i vardagen" (Ibid. 15). Metaforen är dubbeltydig, medvetet eller omedvetet, då ordet "museer" för tankarna till såväl konst som till historia. Således blir Guatemalas traditionella *huipiles* både konstverk skapade av kreativa och

hantverkstekniskt begåvade urfolkskvinnor, och relikter från en svunnen tid som lever kvar i vardagen. Detta ställs i kontrast till att huipilen nu “kommersialiseras” och att “dess symboliska värde urvattnas” genom att användas “helt utanför dess ursprungliga kontext” (Ibid. 16). Subjektpositionen “urfolk” aktiveras av en diskurs som inkluderar tecknen tradition, autenticitet, och “andlighet”, och utesluter modernitet, “made in China”, och kommersialism.

Relationen till kommersialism kompliceras dock på andra ställen i materialet. Till exempel används begreppen “urfolksentreprenörer” och “urfolksbanker” i en artikel om first nations ledaren Dawn Madahbee Leach (No. 2, 2019, 7). Detta utgör en artikulation, där tecknet urfolk kopplas till en diskurs utanför den hegemoniska. Snarare än att markera opposition till kommersialism länkas de två diskurserna istället samman. Detta görs även i artikeln “Renen förenar arktiska urfolk”: “Kontentan efter många tal om såväl mat som duodje (traditionell samisk slöjd *författarens anm.*) är att egen dokumentation är nödvändig för att ta kontroll över produktion, varumärken, ekonomi och på sikt bygga en robust framtid för det samiska folket och andra folk som bedriver rennäring” (No. 5, 2017, 22). Artikulationen knyter ekonomi till autonomi, så att bygga kapital och kontroll över “varumärken” positioneras som ett frigörande projekt. Detta är särskilt intressant i en kolonial kontext där rennäringen länge betraktades (av Sverige) som den samiska kulturens enda drag, och där medvetna försök gjorts för att omstöpa samerna från en distinkt folkgrupp till en klass av boskaps-entreprenörer (Hall, 2020, 142).

Skillnaden är dock att begreppet “robust framtid” är nära knutet till en diskurs om kulturell överlevnad. Denna är central i att skapa subjektpositionen urfolk, och återkommer ofta i Samefolkets rapportering. Mest bombastiskt är användningen av begreppet folkmord, som används i fem av artiklarna, vilka berör yezidierna i Mellanöstern, ixil-folket i Guatemala, olika folkgrupper i Brasilien, och barn från en mängd olika folkgrupper i Kanada. I fallen med yezidierna och ixil-folket är det tal om regelrätta massmord, utförda av Islamiska staten i det första fallet och Guatemalas före detta diktator Efraín Ríos Montt i det andra (No. 5, 2020, 26; No. 6, 2018, 24). Det är tydligt att urfolksbegreppet är laddat med en historia av våld. Fallet Brasilien däremot skiljer sig från dessa. Detta då begreppet används i förhållande till regeringens hantering av Covid-19 pandemin, och positioneras i relation till den historia av sjukdomar som drabbat ursprungsbefolkningen på den amerikanska kontinenten: “För ursprungsbefolkningen representerar Covid-19 det senaste i en lång rad av svårigheter som

går tillbaka till kolonialtiden, då urfolken i hela Amerika dödades av sjukdomar som mässling och förkylning som koloniserarna förde med sig” (No. 5, 2020, 29). Därmed skapas en symbolisk kontinuitet där Covid-19 inte bara förstås som en sjukdom som drabbar många människor, utan som en del i ett pågående folkmord mot urfolk över hela Amerika. Folkmordet blir därmed inte en händelse utan ett strukturellt fenomen, ett civilisationellt faktum. Även fallet Kanada är intressant, då begreppet “kulturellt folkmord” används, men det tillskrivs där “den myndighetskommission som utrett händelserna” (No. 6, 2021, 29). Snarare än konkreta massmord beskrivs hur den kanadensiska staten genom assimilationspolitik försökt utrota urfolkens kultur och deras sätt att leva. I reportaget “Taiwans urfolk väntar på ny lag” (No. 5, 2021, 32) används inte begreppet folkmord, men det beskrivs hur “de gångna regeringarna ... haft som mål att utplåna alla spår av (urfolkens) existens”. Detta i referens till lagstiftning med krav på han-kinesiskt namn för att kunna få id-kort. Eriksson (1999, 132) lyfter att samer ofta uttrycker att de vill “överleva som ett folk” och försvara “rätten att existera”. Subjektpositionen urfolk är så pass nära knuten till tecknet folkmord att det existentiella hotet finns invävt i dess betydelse.

Subjektpositionen urfolk formas också av feministiska diskurser om kön. I materialet lyfts kvinnor särskilt fram som ledare för urfolksmobiliseringar, med en kontinuitet från den samiska aktivisten Elsa Laula Renberg på tidigt 1900-tal till dagens miljöaktivister i Guatemala (No. 2, 2017, 18). I femton av de tjugotvå artiklarna står kvinnor i fokus, genom såväl bildsättning som vilka som intervjuas. Detta gör att urfolksrörelsen förstås som särskilt präglad av kvinnors bidrag. Samtidigt finns här också en spänning, då det på flera platser i artiklarna påtalas en könshierarki inom urfolken. Detta utgör en utmaning mot den privilegierade subjektpositionen urfolk, då könshierarkier fortlever även inom gruppen, vilket gör att den symboliska enheten destabiliseras. Till exempel påvisas i “Urfolken får skipa egen rätt” att urfolkens traditionella domstolar i regel dömt i förövarens fördel i fall av våld mot kvinnor, och att urfolkens valda ledare i Guatemala oftast är män (No. 6, 2017, 24). I en annan artikel beskrivs att “yezidiska flickor som hölls som sexslavar och utsattes för övergrepp, blev gravida och födde barn har stötts bort från gemenskapen” på grund av “en stark hederskultur” (No. 5, 2020, 28). Detta sista, fruktansvärda exempel, visar på hur våldsutsatta urfolkskvinnor blir dubbla offer, för såväl yttre våldsverkare som delar av den egna gemenskapen. Detta gör att subjektpositionen urfolk förskjuts av den feministiska diskursen, och subjektpositionen kvinna placeras i centrum.

I Samefolkets rapportering så förekommer det att antagonism mot staten i sig självt används för att mobilisera subjektspositionen "urfolk". En sådan antagonism blir tydlig i beskrivningen av en internationell renskötsekongress i Jokkmokk: "Svenska samernas riksförbund, Sáminuorra, Renägarförbundet och Jokkmokks kommun har bidragit till årets kongress, men inte svenska staten. Att ansökan inkom först i december då pengarna var utdelade uppges som orsak" (No. 5, 2017, 23). Ordvalet "uppges" är en tydlig indikation på misstro mot de statliga myndigheterna, och väcker misstankar om negativ särbehandling mot kongressen i egenskap av urfolk. Detta är intressant, eftersom diskurser i artikeln pekar mot andra möjliga subjektspositioner, till exempel "renskötare" men framförallt "företagare" och "entreprenör". De senare alternativen blir särskilt tydliga i fraser som "Alla vet vad parmaskinka och parmesanost är och betalar dyrt för det... Det kan vi också göra med renkött ... Men vi måste ta steget" (Ibid., 22). Inte minst påståendet "vi måste ta steget" anspelar på en ekonomisk diskurs där entreprenöriellt risktagande agerar som en nodalpunkt. Genom artikelns disposition och layout privilegieras dock urfolksidentiteten, med ett flertal bilder på deltagare i traditionella folkdräkter och titeln "Renen förenar arktiska urfolk".

Slutligen finns det två formuleringar i materialet sticker ut lite särskilt. Den ena behandlar Mbororo-folket i Tchad. Snarare än att "vara ett urfolk" skrivs det att Mbororo "räknas som ett urfolk" (No. 1, 2021, 24). Ordvalet "räknas" för tankarna till statistik och lagstiftning, och knyter således an till en juridisk diskurs där urfolk *tilldelas* vissa rättigheter, snarare än *har* rättigheter. Frågan som uppstår är om vissa urfolk *är* urfolk, medan andra *räknas* som urfolk? Det är en etablerad sanning att de afrikanska ländernas gränser mycket sällan konformerar till etnisk-kulturella gränsdragningar, till följd av den europeiska kolonisationen. Mbororo-folket finns enligt artikeln i fem länder, men det som särskiljer dem som urfolk i den centralafrikanska kontexten är snarare deras nomadiska levnadssätt. Detta blir tydligt då de kontrasteras mot bofasta bönder: "När naturresurserna minskar... försvinner även ... allt det som miljontals av människor, både urfolk och icke urfolk, är beroende av. Det har lett till att det uppstått konflikter ... mellan småbönder och nomadfolk" (Ibid., 25). Jag skulle vilja hävda att de diskurser som används i artikeln i högre utsträckning genererar subjektspositionen nomadfolk än urfolk. Detta eftersom jag menar att dessa två positioner, som i många fall liknar varandra, gör olika anspråk på rätten till land och vatten, som jag menar är ett krav som hör tätt ihop med subjektspositionen urfolk. Urfolkspositionen kan inte nödvändigtvis definieras (Clifford, 2001, 472 - 473) men den är av historiskt kontingenta skäl nära sammanknuten med att fråntas sitt land av en kolonistör. Samtidigt är

själv-identifikation en viktig del av subjektsformationer, och än mer viktigt för att kunna bedriva en politisk kamp. Att kritisera benämningen vore därför något paternalistiskt, speciellt då den kamp nomadfolk för i huvudsak överlappar med urfolkens.

Den andra formuleringen är hämtad ur artikeln “Taiwans urfolk väntar på en ny lag” (No. 5, 2021, 31). I denna avhandlas hur elva av Taiwans tjugosju urfolk saknar urfolksstatus och skydd i lag. I en “faktaruta” i artikeln skrivs: “Att de är urfolk är bekräftat av antropologer som under den japanska ockupationsmakten kartlade landets urfolk.” (Ibid. 33). Samefolket använder sig här av en antropologisk diskurs, som utgår från att urfolksidentitet är något som kan bevisas, eller upptäckas genom forskning. Detta menar jag är något problematiskt, inte minst då antropologin i hög utsträckning ställer sig kritisk till begreppet som analytisk kategori. Jag tolkar detta som ett uttryck för strategisk essentialism, där hänvisningen till vetenskap ska legitimera vissa specifika politiska krav.

5. Diskussion

Som Nilsson (2020) påpekar i sin avhandling har samerna ett begränsat utrymme att definiera sig själva och självkonstituera. Den svenska minoritetspolitiken har, som Mörkenstam (1999) belyser, totalt formats av den mycket snäva definitionen av samer som “Lapp skall vara Lapp”-politiken medförde. Trots att svenska staten idag har erkänt samerna som urfolk har de varken rätt till sina traditionella marker eller något reellt självbestämmande, iochmed att Sametinget uttryckligen inte är ett organ för självstyre utan en myndighet under den svenska regeringen. Rätten att bedriva renskötsel samt jakt och fiskerättigheter tillfaller endast de renägande samebyarna, vilka utgör 10 - 15% av den samiska befolkningen (Beach, 2007). Samtidigt som vi erkänner att staten i stor utsträckning fått definiera vem som är same och vad en same är, är det dock viktigt att studera de försök till motstånd som finns.

Jag menar att samernas användning av, och identifiering med, begreppet urfolk fyller en djupt politisk roll. Genom att inta subjektspositionen “urfolk” mobiliserar samerna en internationell rättighetsdiskurs, som innehåller bland annat krav på landrättigheter, självbestämmande, och rätt till den egna kulturella identiteten. Därmed sätter de press på den svenska regeringen att gå till konkret politisk handling, som inbegriper att ratificera ILO C169 men även går längre än den. Med användningen av begreppet urfolk positionerar man sig nämligen i opposition

till den västerländska moderniteten, när man ansluter sig till ett globalt kollektiv där denna opposition är en gemensam nämnare.

I analysen framkommer det att begreppet urfolk inte har en entydig definition, och inte har blivit ett stängt tecken. Detta beror i hög utsträckning på att begreppet har både formella och substantiella komponenter, som inte låter sig reduceras till en viss kärnegenskap. Som Clifford påpekar: "I do not think we can arrive at a core list of essential "indigenous" features. The commonality is more historically contingent, though no less real for all that." (Clifford, 2001 , 472 - 473). Detta visas inte minst i beskrivningen av Mbororo-folket, vilka inte primärt står i opposition till imperialism utan snarare mot nationalstaten och dess gränser som sådana. Ändå inkluderas även de i begreppet, om än med kvalifikationen att de "räknas" som urfolk. Urfolk är inte bara ett relationellt begrepp i den samiska diskursen, utan aktiveras även av substantiella diskurser såsom respekt för naturen, vissa typer av andlighet, och gamla traditioner. I dessa finns vissa spår av den essentialism som Kuper (2003) kritiserar, men även rum för urfolkens egen agens.

Den ekvivalenskedja som konstrueras i tidningen innehåller också vissa spänningar, som till exempel relationen till i kommersialism, rovdjursjakt, och kön. Samtidigt som kommersialism utmålas som ett hot mot urfolkens traditionella symboler är den också ett verktyg som kan vändas till deras fördel genom ägandeskap, för att försäkra sig om kulturell fortlevnad. I beskrivningen av rovdjurstryck som ett hot mot urfolk globalt skapas en något oväntad koppling mellan rovdjursjakt och urfolkighet som krockar med till exempel miljörelsens vanliga linje. Det är mycket möjligt att subjektpositionen urfolk är så pass stark att den inte destabiliseras av att den inte helt allierar sig med den konventionella miljörelsen, men fenomenet är ändå anmärkningsvärt. I förhållande till den feministiska diskursen kan det dock vara lämpligt att stanna lite extra. I analysen har jag visat att subjektpositionen urfolk delvis förstärks men framförallt destabiliseras av den feministiska diskurs som går att hitta i Samefolkets rapportering. I artikeln om urfolkens parallella rättsordning i Guatemala pekas våld mot kvinnor ut som en fråga som det traditionella rättsordningen inte klarar av att lösa på egen hand, utan där staten måste sätta hårda gränser. Därmed positioneras subjektpositionen urfolk mot subjektpositionen kvinna, och positionen kvinna får anses bli det dominerande perspektivet i rapporteringen. Laclau och Mouffe argumenterar dock för att alla subjektpositioner är kontingenta och delvisa. En uttryckligt intersektionell feministisk analys skulle kunna visa att subjektpositionerna urfolk och kvinna

inte behöver stå i konflikt med varandra, utan snarare informerar och formar varandra på unika och komplexa sätt. De urfolkskvinnor som utsätts för våld av sina eller andra män är inte nödvändigtvis primärt kvinnor och sedan urfolk, utan oreducerbart både och.

Samtidigt riskerar flerfaldigandet av hybridpositioner att försvaga möjligheterna att ställa enhetliga politiska krav. Spivaks begrepp strategisk essentialism går ut på att temporärt nedvärdera interna skillnader och nyanser för att kunna bilda en symbolisk enhet som egentligen är alltför reduktiv. I samernas fall innebär detta att positionera urfolk som ett globalt kollektiv med gemensamma intressen, som inbegriper så vitt skilda komponenter som klimatpolitik, rovdjursjakt, immateriell äganderätt, Covid-19 vaccinationer och territoriellt självbestämmande. I sitt klassiska verk *Jordens Fördömda* (*The Wretched of the Earth*) påtalar Frantz Fanon (2001) att bosättaren skapar infödingen. Det som menas är att innan kolonialismen finns inga infödingar, bara människor. I samband med kolonisationen skapas en bosättare och en inföding, samtidigt som en potentiell verklighet förintas. De identiteter som fanns innan kolonialismen går inte att nå, inte heller kan vi veta vilka som hade uppstått utan den. Det Kenrick (2006) refererar till är inget mindre än att kolonialismen fråntar människor möjligheten att forma sin egen historia, och att använda den essentialism man får således ofta är det enda sättet att mobilisera en rörelse för att återta kontrollen. Det viktigaste blir då att vara medveten om att det den egna reduktionismen och säkerställa att den verkligen är strategisk.

I denna uppsats har jag försökt kartlägga hur samiska organisationer, genom tidningen *Samefolket*, diskursivt konstituerar det globala kollektivet urfolk, och vilka politiska konsekvenser detta får. Framtida studier hade kunnat använda sig av en större del av tidningen *Samefolkets* arkiv, både för att ytterligare nyansera begreppskonstruktionen och för att det helt enkelt utgör ett unikt material. Utöver detta hade det varit både intressant och viktigt om såväl samiska forskare som andra forskare från andra urfolk, hade tittat på materialet utifrån ett statsvetenskapligt perspektiv. Inom den socialkonstruktivistiska forskningen finns en utbredd medvetenhet om den roll som positionalitet spelar i förhållande till resultat och analys, och andra perspektiv och tolkningsramar hade varit välkomna. Att till exempel kombinera ett intersektionellt feministiskt eller postkolonialt perspektiv på Laclau och Mouffes diskursteori hade kunnat bidra till en mer nyanserad bild av subjektsskonstruktioner.

6. Referenser

Primärkällor:

Areskoug, Mats (2016). "Kapellet i Nabreluokta gick upp i rök" *Dagens Nyheter*. 2016-01-08

Available online:

<https://www.dn.se/blogg/osevardheter/2016/01/08/kapellet-i-nabreluokta-gick-upp-i-rok/>

Konvention C169 (1989). *Indigenous and Tribal Peoples Convention*,

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEX-PUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CO

[DE:C169](#) (23 Maj 2022)

Samefolket (2017). No. 1 - 3 ; 5 - 6.

— (2018) No. 3; 6.

— (2019) No. 2.

— (2020) No. 3; 5 - 7.

— (2021) No. 1; 3 - 6.

— (2022) No. 1 - 2

Samefolket (2022b) "Om Samefolket" <https://samefolket.se/om-samefolket/> (23 Maj 2022).

Sameradion (2015). "1977: Samer erkänns som urfolk" *Sveriges Radio*.

<https://sverigesradio.se/artikel/6245846>. (23 Maj 2022).

Sametinget (2020). "Är samerna ett urfolk?" <https://www.sametinget.se/urfolk>. (23 Maj 2022).

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UNDRIP) (2007)

A/61/L.67 edn. Tillgänglig:

https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/wp-content/uploads/sites/19/2018/11/UNDRIP_E_web.pdf (23 Maj 2022)

Sekundärkällor:

Banerjee, Kiran and Craig Damian Smith, (2020). "International Relations and Migration: Mobility as Norm Rather Than Exception" in Levin, Jamie (red.) *Nomad-State Relationships in International Relations - Before and After Borders*. Cham: Palgrave. 265 - 281

Barcham, Manuhua (2002). "(De-)Construction the Politics of Indigeneity" i Ivison, Duncan, Paul Patton och Will Sanders (red.). *Political Theory and the Rights of Indigenous Peoples*. New York: Cambridge University Press. 137 - 151.

Barnard, Alan (2006). "Kalahari revisionism, Vienna and the 'indigenous peoples' debate." *Social Anthropology*. Vol. 14, No. 1, 1 - 16.

Beach, Hugh (2007). "Self-determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden" *Acta Borealia* Vol. 24, No. 1, 1 - 25.

Beach, Hugh (2013). "Linking Essentialist and Constructivist Ethnicity". *Acta Borealia* Vol. 30, No. 2. 129–53.

Bergman, Ingela & Lars-Erik Edlund (2016). "Birkarlar and Sámi – inter-cultural contacts beyond state control: reconsidering the standing of external tradesmen (birkarlar) in medieval Sámi societies". *Acta Borealia*. Vol. 33, No. 1, 52–80.

Bergström, Göran & Linda Ekström, (2018). "Tre diskursanalytiska inriktningar" i Boréus, Kristina & Göran Bergström (red.) *Textens mening och makt - Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Andra uppl. Lund: Studentlitteratur. 253 - 301.

Borshay Lee, Richard (2006). "Twenty-first century indigenism" *Anthropological Theory*. Vol 6, No. 4. 455 - 479.

Clifford, James (2001). "Indigenous articulations" *The Contemporary Pacific*, Vol. 13, No. 2. 467–507.

Ekenberg, Stefan (2000). *The Power of Recognition - The Limitation of Indigenous Peoples*. Diss. Luleå: Luleå Tekniska Universitet.

Eriksson, Johan (1997). *Partition and Redemption - A Machiavellian Analysis of Sami and Basque Patriotism*. Diss. Umeå: Umeå Universitet.

Eriksson, Johan (2002). "The construction of Sápmi: Towards a transnational polity?" i Eriksson, Johan & Kristina Karppi (red.), *Conflict and Cooperation in The North*. Umeå: Norrlands Universitetsförlag. 239 - 250.

Fanon, Frantz (2001). *The Wretched of the Earth*. London: Penguin Classics.

Hall, Martin. (2020) "Seeing the Nomads Like a State: Sweden and the Sámi at the Turn of the Last Century" i Levin, Jamie (red.) *Nomad-State Relationships in International Relations - Before and After Borders*. Cham: Palgrave. 123 - 145.

Jørgensen, Marianne & Louise Philips, (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage.

Kenrick, Justin (2006). "Discussion - The concept of Indigeneity" *Social Anthropology*. Vol. 14, No. 1, 17–32.

Kuper, Adam (2003). "The Return of the Native". *Current Anthropology*. Vol. 44, No. 3. 389 - 402.

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe (2001). *Hegemony and Socialist Strategy*. 2a uppl. London: Verso.

Lantto, Patrick (2000). *Tiden börjar på nytt - En analys av samernas etnopolitiska mobilisering i Sverige 1900-1950*. Diss. Umeå: Umeå Universitet.

Lantto, Patrik & Ulf Mörkenstam (2016). "Sametingets historiska och politiska kontext. Samisk politisk mobilisering och den svenska statens politik" i *Sametingsval - Väljare, partier och media*. Stockholm: Santérus.

Lindmark, Daniel (2013). "Colonial Encounter in Early Modern Sápmi" i Naum, Magdalena och Jonas M. Nording (red.), *Scandinavian Colonialism and the Rise of Modernity - Small Time Agents in a Global Arena*. New York: Springer. 131 - 146.

Lundmark, Lennart (2006). "Rennäringens historiska gränslinjer" i SOU 2006:14, kapitel 5, 109-158.

Merlan, Francesca (2009). "Indigeneity - Global and Local". *Current Anthropology*. Vol. 50, No. 3. 303 - 333.

Morgan, Rhiannon (2007). "On Political Institutions and Social Movement Dynamics: The Case of the United Nations and the Global Indigenous Movement" *International Political Science Review*. Vol. 28, No. 3. 273- 292.

Mörkenstam, Ulf (1999). *Om "Lapparnas privilegier" - Föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*. Diss. Stockholm: Stockholms Universitet.

Nilsson, Ragnhild (2021). *Att bearkadidh - Om samiskt självbestämmande och samisk självkonstituering*. Diss. Stockholm: Stockholms Universitet.

Oksanen, Aslak-Antti (2020). "The Rise of Indigenous (Pluri-)Nationalism: The Case of the Sámi People". *Sociology*. Vol. 54, No. 6. 1141–1158.

Wilmer, Franke (1993). "Fighting Back: Fourth World Peoples in the World System" ur *The Indigenous Voice in World Politics: Since Time Immemorial*. Thousand Oaks: Sage. 1 - 29.